

כמה יוסף איכא בשוקא

אך באמת מפורש בחז"ל שגם קודם מ"ת למדו ישראל תורה, ומעולם לא פרשה ישיבה מאבותינו גם במצרים (יומא כח, ב), וכוונת רב יוסף היא להדגיש מעלת לימוד התורה שנתחדשה ע"י מ"ת, כדיוק לשונו „אי לאו האי יומא כו”.

ובך הוא ביאור הדברים: אחד החילוקים בין תומ"צ דקודם מ"ת ללאחר מ"ת הוא, שקודם מ"ת היו בגדר אינו מצוה ועושה משא"כ אחר מ"ת מצווים

בש"ם פסחים (דף סח, ב): רב יוסף ביומא דעצרתא אמר עבדי לי עגלא תלתא, אמר אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא. ובפרש"י שם „שלמדתי תורה ונתרוממתי”. וצ"ב דיוק ל' רש"י „ונתרוממתי”, דכפשטות בא רב יוסף להדגיש מעלתו על שאר „יוסף דאיכא בשוקא” שאין הם לומדים תורה ואילו הוא הוי תלמיד חכם, ומה חסר כאן עד שהוצרך רש"י להוסיף „(שלמדתי תורה) ונתרוממתי”.

חג השבועות

רמא

ועומדים אנו. וכתוצאה מכך יש עוד נפקותא, שהמצוות שקודם מ"ת אינן אלא קיום מצד הגברא, אבל אין כאן חלות מצוה על החפצא, כי רק ציווי הבורא הוא הפועל חלות על החפצא, שתהי' חפצא של מצוה (וכן מעשה עבירה, שמצד ציווי הבורא נעשה דבר מתועב וחפצא של עבירה) [נעיין גם לעיל פסח ד"ה יכול מר"ח].

במוחם), מכל מקום הי' זה רק גדר של מעשה גברא, משא"כ ע"י האי יומא דמ"ת שאנו לומדים תורה מחמת ציווי הבורא, הרי התורה משנה את ה"חפצא" של הלומד (ה"חפצא" של ה"גברא") – „שלמדתי תורה ונתרוממתי“.

וזהו פירוש דברי ר' יוסף „אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא“, כלומר, שאפילו אם ילמדו תורה, אך אם לאו האי יומא אין התורה שלהם משנה את החפצא דהלומד והרי הוא כשאר יוסף שבשוק.

וזוהו פירוש דברי ר' יוסף „אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא“, כלומר, שאפילו אם ילמדו תורה, אך אם לאו האי יומא אין התורה שלהם משנה את החפצא דהלומד והרי הוא כשאר יוסף שבשוק.

(חלק טז, יתרו שיחה ג)

וכשם שהוא בענין קיום המצות כך הוא לענין לימוד התורה, דקודם מ"ת אף שבנ"י למדו תורה ונעשו תלמידי חכמים (שחכמת התורה נקנית

בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך

החפצא של מצוות בעולם, דכיון שעדיין לא נצטוו עליהם אין כאן חפצא דמעשה עבירה או מצוה. ולדוגמא בקיום מצות מצה, אף שהיתה המציאות דמצה בעולם לא חל עלי' גדר של מצוה להקרא מצת מצוה כיון שעדיין לא נצטוינו לאכול מצות ואין הבדל בחפצא דמצה שאכל אברהם בליל פסח ושאר מצה דכל השנה כולה. נמצינו למדים דעצם ציווי ה' לקיים מצוה יוצר ומחדש גדר חפצא של מצוה עוד לפני שהגברא מקיים את המצוה, שהציווי עושה שיש חפצא של מצוה זו בעולם. וכן בעניננו, דבר"ח ניסן שאז בא ציווי הקב"ה לראשונה על אכילת מצה ומרור, באותו רגע נתחדש החפצא דמצוות מצה ומרור בעולם, ולכן הוה אמינא שמאז יכולים לקיים מצות והגדת לבנך ונחשב שיש כבר מצה ומרור ודי ומספיק הא שישנה החפצא דמצות מצה ומרור בעולם מצד עצם ציווי ה'.

„תלמוד לומר ביום ההוא“, שמצות והגדת גו' תלוי' בזמן קיום מצוות מצה ומרור.

„אי ביום ההוא יכול מבעוד יום“, פירוש, ממ"ש „ביום ההוא“ עדיין הי' אפ"ל דמספיק „מבעוד יום“ דיום י"ד, כיון שאז הוא זמן הקרבת הפסח, ומצה ומרור הלא הם מכשירי הפסח (ראה פסחים דף ז ע"א), נמצא, שכבר חל חיוב על הגברא להכין המצה ומרור אז, דחובת

בסדר הגדה (ממכילתא פ' בא): יכול מר"ח ^{אמריהו} ת"ל ביום ההוא (בא יג, ח), אי ביום ההוא יכול מבעוד יום ת"ל (שם) ^{אוצר החכמה} בעבור זה, בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך.

מפשטות הלשון משמע שהחידוש דמסקנת המכילתא הוא, דמצות והגדת לבנך שייכת לקיום מצות מצה ומרור, וכמאמר רבן גמליאל (פסחים פ"י מ"ה) כל שלא אמר ג' דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו פסח מצה ומרור, ומבואר בראשונים שכוונתו שלא יצא חובת סיפור ביצי"מ. אבל צ"ב, למה נקט שהחיוב דסיפור יצי"מ הוא דוקא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך ולא די לומר בפשטות שהחיוב הוא בליל ט"ו ניסן שאז יצאו ממצרים.

ולכן נראה לומר שגם להקס"ד במכילתא קיום מצות והגדת לבנך תלוי בפסח מצה ומרור, דהרי זהו תוכן משמעות הכתוב לפי פשוטו (גם לולא הדרשה), והשקו"ט היא מאימתי נחשב שישנה החפצא דמצה ומרור שנוכל להגיד עליהם סיפור יצי"מ.

והסברת הדברים - ע"פ משנ"ת במ"א באורך אודות החידוש בקיום המצות אחרי מ"ת לגבי הא דקיימו האבות כה"ת עד שלא ניתנה, דקודם שניתנה תורה הי' קיום התומ"צ רק מצד הגברא, אבל עדיין לא הי'

רכח

פניני מנחם

הקרבת הפסח כוללת בתוכה החיוב על
מכשיריו. ולכן אף שעדיין לא בא הזמן
לקיים בפועל חובת אכילת מצה ומרור
מ"מ ישנה המציאות דמצה ומרור מצד
החיוב גברא.

ומסקנת המכילתא דצריך להיות

החפצא ממש דמצה ומרור „מונחים
לפניך“, דלא מספיק גדר החפצא מצד
ציווי ה', או אפילו מצד החיוב גברא,
אלא צ"ל מונחים לפניך, קיום המצוה
בפועל, שאז הוי חלות המצוה על
החפצא דמצה ומרור בפועל.

(חלק טז, יתרו שיחה ג)

